

Miško Šuvaković

3 × TRIGLAV: KONTROVERZNOSTI IN PROBLEMI OKROG TRIGLAVA

V sodobni slovenski umetnosti po letu 1968 obstaja določena provokativna kontroverza. Gre za eksperimentalno, retroavantgardno in aktivistično umetniško-politično kontroverzno, ki se na videz nanaša na slavni hepening skupine OHO (Milenko Matanović, David Nez, Drago Dellabernardina) Triglav, ki so ga izvedli 30. decembra 1968 v parku Zvezda v Ljubljani, ter na recikliranje in rekonstrukcije tega hepeninga, ki so jih izvedli najprej skupina Irwin (Andrej Savski, Borut Vogeljik, Roman Uranjek) – Svoji k svojim/Gora Triglav leta 2004 v parku Zvezda – in nato umetniki Davide Grassi, Emil Hrvat in Žiga Kariž – Triglav na Triglavu 6. avgusta 2007 na gori Triglav. Vsi trije performansi samo na videz umetniško eksperimentalno metaforizirajo slovenski geografski, nacionalni in državni simbol: goro Triglav. Vsa dela so namreč radikalizirane izvedbe političnega drsenja označevalca, tj. posameznih predočitev simptomov slovenske identitete in, kar je še pomembnejše, zgodovinsko konstruiranih in izvedenih politik identitet.

Problemski prolog 1: Tragedija in groteska

Marxov slavni in vsekakor cinični, čeprav neštetokrat navedeni dictum, da se zgodovina prvokrat dogaja kot tragedija, drugič pa izvaja kot farsa, izpušča ali skriva nekaj pomembnega: to pa je, da ni ponavljanje zgodovine nikoli preprosto ponavljanje, marveč je to vedno avtentični dogodek z novimi posledicami. Ponavljanje se odvija kot izvajanje v različnih materialnih razmerah in okoliščinah. Posledice izvajanja celo istega ali vsaj podobnega dogodka v različnih razmerah in okoliščinah so različni učinki. Na to je treba misliti, kadar opazujemo, priklicujemo ali razpravljamo o treh Triglavih v slovenski umetnosti – Triglavu iz leta 1968, tistemu iz leta 2004 in temu iz leta 2007.

Problemski prolog 2: Organizem, individuum, subjekt

Organizem je funkcionalno in artikulirano razmerje različnih organov. Individuum je organizem z identifikacijsko socialno številko (osebna številka, davčna številka, številka socialnega zavarovanja, številka, pridobljena z volilno pravico, številka prijave bivališča). Subjekt je večkratnost tekstualnih, avdiovizualnih ali vedenjskih

reprezentacij, s katerimi sta določena individuuum in organizem zastopana, navzoča in prikazana v kulturi in družbi.

Skupina OHO: Triglav

Skupina OHO je med letoma 1965 in 1971 v Kranju in Ljubljani delovala v poljih reizma, procesualne in konceptualne umetnosti. Bila je prvi radikalno urbano-ideološki umetniški pojav v slovenski moderni umetnosti. Njeno delovanje ni bilo le eksperiment v avtonomnem polju umetnosti, marveč je bilo tudi provokativna gesta neoavantgardnih umetnikov z značajem leta '68 – šlo je za interventno provokacijo ureditve umetnosti, kulture in družbe.

Iz zamisli ohojevskega produkta, tj. artikla in nato hepeninga, je izveden koncept dogodka kot vizualne metafore, demonstrirane v projektih, kot je Triglav. Zamisel vizualne metafore se primarno vzpostavlja kot problem referenčnega odnosa vizualne pojavnosti in stvarnega ali fikcijskega sveta zunaj nje. Vizualna metafora je vizualni fenomen, ki se postavlja namesto druge vizualne pojavnosti ali diskurzivne strukture. Ohojevski koncept objekta (artikla) ali dogodka (hepeninga) je temeljil na relaciji objekta/dogodka in besed. Delo Triglav, izvedeno kot hepening, demonstrira delovanje vizualne metafore: trije avtorji so stali pokriti s platnom, iz katerega so kukale njihove lasate hipijejske glave na različnih višinah. Ime dela (napis pred njimi) namiguje na goro Triglav, tj. na shemo: tri + glave = tri glave. Vzpostavljeno je sosledje referenc! Položaj teles umetnikov in platna ikonično referira, spominja na goro, tj. vizualizirana je ikonično orientirana metafora gore. Slovenska gora je metaforično poimenovana Triglav zaradi treh izpostavljenih vrhov, ki spominjajo na človeške glave. Umetniško delo, ki modelira goro, prikazuje razmerje gore kot stvari in imena kot nalepke. Tri realne človeške hipijejske glave so podobne trem vrhovom gore. Referenčna relacija med imenom Triglav in umetniškim delom je večkratno mimetična. Toda ta mimetičnost ima politično posledico v realsocialistični družbi, ker kaže, da so lahko idealni in univerzalistično postavljeni simboli delovnega in socialističnega slovenskega naroda postavljeni tudi kot objekt intervencije mladih upornikov brez razloga.

Skupina Irwin (NSK): Svoji k svojim/Gora Triglav

Skupina Irwin je nastala v okviru gibanja Neue Slowenische Kunst v začetku osemdesetih let 20. stoletja. Zgodnje irwinovske manieristične in eklektične slike soočajo ikonografijo nacionalsocialistične umetnosti, socialističnega realizma in avantgarde (predvsem Malevič). Kontrolirano slikarsko gesto postavljajo v travmatični precep med velikimi totalitarnimi projekti 20. stoletja in krizo modernizma v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja. Te paradoksalne povezave so šibke

točke, simptomi političnega prikazovanja realnosti, tj. ideologije kot fantazme. Dela skupine Irwin so znaki, s posredovanjem katerih se ruši simbolna moč totalitarnega diskurza: projektiranja realnosti. Glede na realni in samoupravni socializem se njeno delovanje pojavlja kot eksces/simptom – likovni (slikarski) in deklarativni (manifestni) govor, s katerim provocirajo obstoječi sistem političnih in umetniških vrednosti, travma pa je ob tem vpeljana v igro kot neinterpretirana ali kot nadinterpretirana. Retrogardna akcija ni avantgardna, ker uporabljajo mrtve jezike umetnosti in mrtve jezike kulture in politike (jezike umetnosti avantgarde in totalitarnih sistemov). Njihovo delo je antiutopično, ker se sklicujejo na arhiv zgodovinsko izbrisanih ali iztrošenih sledov umetniških, etičnih in političnih ekscesov, travm, simbolov, izrazov in predstav.

Serijske slike *Svoji k svojim: Irwin – OHO* (2004) je narejena kot obrat od statusa retroavantgardnih umetnikov. Irwini so se usmerili drugam, namesto k postmodernemu zavračanju avantgarde/ neoavantgarde k vzpostavljanju lastne moderne ali avantgardne tradicije v lastni nacionalni kulturi. Suprematizem, nazikunst in socrealizem so bili za irwinovsko produkcijo mrtvi znaki politike in umetnosti. Nasprotno pa je bil obrat k slikanju ohojevskih antislikarskih in procesualnih protokonceptualnih dogodkov povsem drugačno dejanje – to je bil akt prisvajanja, s katerim se ključno umetniško dejanje s konca modernizma prevzame, vpisuje v tradicionalni medij slikarstva in izvaja kot kulturalni izhodiščni fetiš. Fetiš je objekt fascinacije. Triglav kot objekt fascinacije je fetiš. Po drugi strani slikarsko ali performersko (2004) recikliranje oz. fotografski happening *Triglav* ni le dejanje avtohistorizacije skupine Irwin. Je tudi groteskno provociranje ene od temeljnih političnih predpostavk identifikacijske politike znotraj tranzicijskih, nacionalno homogenih držav, ki so nastale z razpadom druge Jugoslavije. To je zahteva za nacionalno spravo: vse to je slovenska – naša – umetnost in kultura.

Janez Janša, Janez Janša, Janez Janša: Triglav na Triglavu

Janez Janša (prej znan kot Davide Grassi) je rojen v Italiji leta 1970. Dokončal je Akademijo lepih umetnosti v Milanu leta 1994. V Ljubljani živi od leta 1995. Njegovo delo je usmerjeno v raziskovanje novih medijev ter družbenih kontradikcij in dilem. Janez Janša (prej znan kot Emil Hrvatin) je rojen na Reki leta 1964. Dokončal je sociologijo na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani in študiral gledališko režijo v Ljubljani in teorijo gledališča v Antwerpnu. Njegovo delo je usmerjeno v raziskovanje vloge konceptualnih strategij in taktik med gledališčem in družbo. Janez Janša (prej znan kot Žiga Kariž) je rojen v Ljubljani leta 1973. Dokončal je Akademijo likovnih umetnosti v Ljubljani. Njegovo delo je usmerjeno v raziskovanje novih medijev in vloge medijskih produkcij individualnih, kulturalnih, umetniških in družbenih identitet v sodobnem svetu.

Davide Grassi, Emil Hrvatin in Žiga Kariž so uradno prevzeli ime in priimek aktualnega predsednika Vlade Republike Slovenije Janeza Janše. Ti umetniki niso

člani umetniške skupine ali gibanja, marveč individualne avtorske figure na interdisciplinarnem prizorišču sodobne slovenske umetnosti.

Vsi trije so ob spremembi imena in priimka izvedli obredno dejanje individualne in kolektivne – subjektivizacijske in nacionalne – iniciacije, tako da so skupaj izvedli delo Triglav na Triglavu 6. avgusta 2007. Akcijo iniciacije so izvedli na gori Triglav. Samo dejanje izvedbe živega Triglava je prikazano z jasnimi referencami do dela skupin OHO in Irwin (NSK). Sama prigodnost planinskega dogodka je povezana z osemdeseto obletnico smrti Jakoba Aljaža, petindvajseto obletnico ustanovitve Nove revije, šestnajsto obletnico samostojnosti Republike Slovenije itd.. Emil Hrvat in, Žiga Kariž in Davide Grassi so se včlanili v politično stranko (Slovenska demokratska stranka – SDS) predsednika Janeza Janše. Davide Grassi, tj. Janez Janša, se je oženil, uporabljajoč svoje novo ime. Itd., itd., itd. Življenje teče dalje ... Izvedli so delo, pri katerem gre za obnavljanje (ponavljanje, recikliranje) dela skupin OHO in Irwin. Gre za ponavljanje umetniških dogodkov iz neoavantgarde in retroavantgarde. To ponavljanje v svoji aktualnosti postaja groteska sodobne politične Slovenije. Toda ... in ta "toda" je bistven! Ohojevski dogodek je izražal nagnjenost k ludistični grotesknosti – hipiji na mestu, kjer bi pričakovali močnega in pravičnega slovenskega Delavca/Kmeta sredi triglavosti gore Triglav. Irvinovska cool reciklaža je bila nagnjena k postmoderni cinični groteski: retroavantgardisti na mestu avantgardistov; potrošnja znakov na mestu vitalnosti gest; dendiji na mestu hipijev. Karižova, Grassijeva in Hrvatina, tj. Janševa, Janševa & Janševa transparentno postavljena groteska, je imela v sebi nekaj tragičnega. Tragično je v tem, da je imelo umetniško delo kot svoj konstitutivni element povsem določene in materialno konkretne družbene, politične in osebno subjektivizacijske posledice za življenje umetnika. Umetniki – v tem času kakor Hrvat in, Kariž, Grassi – niso več ludistični akterji (OHO) ali profesionalni izvajalci high-arta (Irwin), marveč so subjekti v performativnosti življenjske prakse znotraj tranzicijske državne biomoči in njenih instrumentalnih aparatov. Ti umetniki uvajajo svoje individualne jaze v biopolitične mehanizme, katerih mašinerija priziva konsekvence za oblikovanje ali izvajanje oblik njihovega vsakdanjega in običajnega življenja. Gre za umetnost artivizma, tj. beseda teče o umetnosti, ki ne obstaja zaradi stvari umetnosti, marveč zaradi stvarnih premikov ali fluksov biopolitike družbe in biomoči oblasti. Ker sta skupini OHO in Irwin delovali, tj. intervenirali z izvajanjem v živo znotraj umetniških avtonomij znotraj kulturalnega in družbenega prostora socialistične, nato pa tranzicijske Slovenije. Kariž, Grassi in Hrvat in so nasprotno od tega ponudili izvajanje Triglava na Triglavu v živo kot znak preoblikovanja svojih posamičnih identitet, ker ne gre več za Kariža, Grassija in Hrvatina, marveč za Janšo, Janšo & Janšo z vsemi konkretnimi družbenimi posledicami spremembe identitete. In to je poanta: soočenje s tragično delujočo biomočjo sredi ponavljanja zgodovine, ki je podobna groteski, čeprav evocira tragično. Ko bo danes nekdo ljubkaval lice, čelo ali usta Emila, Davideja ali Žige, se ne bo dotikal ust Emila, Davideja ali Žige, marveč ust Janeza Janše. Toda katerega Janeza Janše? Kdo je Janez Janša? Kdo je Janez Janša tukaj in zdaj? Ni gotovega odgovora. Biopolitika deluje. Tehnologije oblikujejo življenje. ...